

DEN OZBROJENÝCH SIL ČESKÉ REPUBLIKY

CESTAMI ODBOJE
K 30. 6. 1918

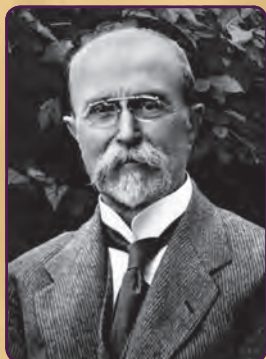
Autor:
PhDr. Karel Straka, Ph.D.

Dobové fotografie a reprodukce:
sbírky VHÚ Praha, VÚA-VHA Praha

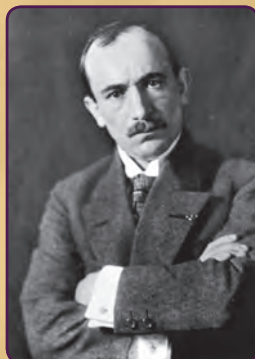
Fotografie muzejních exponátů ze sbírek VHÚ Praha:
Radko Janata

Grafické zpracování:
Bc. Adéla Zemanová, Ing. Jiří Král

DEN OZBROJENÝCH SIL ČESKÉ REPUBLIKY

Tomáš Garrigue Masaryk

Edvard Beneš

Milan Rastislav Štefánik

CESTAMI ODBOJE
K 30. 6. 1918

VEDOUCÍ OSOBNOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO ZAHRANIČNÍHO ODBOJE

TOMÁŠ GARRIQUE MASARYK

(7. 3. 1850 – 14. 9. 1937)

Univerzitní studia absolvoval ve Vídni a v Lipsku. Od roku 1882 působil jako profesor české univerzity v Praze. Do veřejného politického života vstoupil v 80. letech 19. století. Jako politik se nejvíce proslavil bojem proti bezpráví, motivovanému buď rasově, nebo politicky. V prvním případě ostře vystupoval proti antisemitismu v české společnosti. V druhém případě se zastal srbských politiků, které rakousko-uherské úřady neoprávněně stíhaly na základě podvržených dokumentů. Před koncem roku 1914 se rozhodl pro odchod do exilu. Nejprve působil ve Švýcarsku, kde v roce 1915 založil Český komitét zahraniční, první řídicí orgán protihabsburského odboje. Později působil ve Francii a ve Velké Británii. Masarykův věhlas z předválečného období mu získal v zahraničí uznání jako hlavě protihabsburského odboje. Pod dojmem válečných událostí se rozhodl pro nastoupení cesty české, respektive československé národní emancipace bez ohledu na další osud Rakousko-Uherska. V roce 1916 založil v Paříži spolu s E. Benešem a s M. R. Štefánikem Československou národní radu (ČSNR) a stal se jejím předsedou. V následujícím roce organizoval v Rusku početné československé dobrovolnické jednotky, které se měly podle původních předpokladů přesunout na západní frontu a zde bojovat po boku dohodových spojenců. Právě československé vojenské jednotky v zahraničí považoval za klíčový politický faktor v úsilí o získání dohodových mocností pro ideu samostatného československého státu. Při jednání ve Spojených státech amerických v roce 1918 ovlivnil v tomto smyslu i představy prezidenta USA Woodrowa Wilsona o poválečném uspořádání Evropy. Dne 14. listopadu 1918 byl zvolen prvním prezidentem Československé republiky. Úřad poté zastával až do roku 1935, kdy pro nemoc abdikoval. Svou přirozenou autoritou si udržel vliv na veřejný život republiky až do konce svých dnů.

Předseda Čs. národní rady Masaryk připojuje svůj podpis pod prohlášení Kongresu utlačovaných národností Rakousko-Uherska, jenž se konal v Římě od 8. do 10. dubna 1918

Z návštěvy T. G. Masaryka v sídle
Hlavní odvodní kanceláře
čs. armády ve Francii. Tato instituce
sídlila ve vojenském táboře Stamford
v USA

Bezprostřední atmosféra setkání
T. G. Masaryka s dobrovolníky
Čs. střelecké brigády v Bobrujsku.
Jednotka byla nedlouho předtím
úspěšně nasazena v bojích
u Zborova (léto 1917)

Slavné chvíle prezidenta-osvoboditele
T. G. Masaryka, všech státoprvních občanů
republiky i její metropole. Prezident,
doprovázen svými věrnými bojovníky,
v den příjezdu do Prahy 21. listopadu 1918

VEDOUCÍ OSOBNOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO ZAHRANIČNÍHO ODBOJE

EDVARD BENEŠ

(28. 5. 1884 – 3. 9. 1948)

Vystudoval českou univerzitu v Praze, studoval též na Sorbonně, na vysoké škole politické v Paříži a na univerzitě v Dijonu. Na Karlově univerzitě přednášel jako docent sociologie. Po vzniku první světové války se zapojil do protirakouského odboje. V září 1915 odjel do Francie a spolu s T. G. Masarykem a M. R. Štefáníkem se stal představitelem československého zahraničního odboje. V rámci Československé národní rady zastával klíčovou funkci jejího sekretáře. Díky svým diplomatickým schopnostem měl významný podíl na vzniku samostatného Československa. Od podzimu 1918 zastával funkci ministra zahraničí, na přelomu let 1921 a 1922 byl současně předsedou vlády. Hlavní tvůrce československé zahraniční politiky, značně se angažoval ve Společnosti národů, kde prosazoval politiku kolektivní bezpečnosti. Již v letech 1932 a 1933 upozorňoval na budoucí nebezpečí hrozící ze strany Německa a podporoval reorganizaci a modernizaci československé armády. Po abdikaci T. G. Masaryka byl v prosinci 1935 zvolen prezidentem republiky. V této funkci věnoval značnou pozornost zvýšení obranyschopnosti republiky. Snažil se dosáhnout dohody se sudetskými Němci, ale neuspěl. V září 1938 souhlasil pod tlakem ze zahraničí s přijetím mnichovské dohody, odmítl výzvy k boji a krátce nato abdikoval a odletěl do exilu. Po okupaci zbytku českých zemí v březnu 1939 se postavil do čela zahraničního odboje. Postupně byl uznán jako československý prezident v exilu. V květnu 1945 se vrátil do osvobozeného Československa, kde se stal znovu prezidentem. V únoru 1948 opět pod nátlakem tentokrát Komunistické strany Československa podlehl a souhlasil s demisí ministrů demokratických stran. V červnu 1948 abdikoval a 3. září 1948 zemřel v Sezimově Ústí.

Darney 30. června 1918. Edvard Beneš před dobrovolníky Čs. střelecké divize ve Francii veřejně oznámil, že francouzská vláda uznala právo Čechoslováků na samostatný stát a Čs. národní radu za základ příští čs. vlády

České Budějovice 24. září 1919.
Čs. ministr zahraničních věcí Beneš je vítán po návratu z mírové konference v Paříži

Topolčianky, 1928. Chvilke klidu s prezidentem osvoboditelem T. G. Masarykem

Čs. ministr zahraničních věcí Beneš a po jeho levici předseda francouzské vlády Raymond Poincaré (v letech 1913–1920 prezident Francouzské republiky). Snímek vznikl v roce 1923 při příležitosti oficiální návštěvy T. G. Masaryka ve Francii

VEDOUCÍ OSOBNOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO ZAHRANIČNÍHO ODBOJE

BRIGÁDNÍ GENERÁL MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK (21. 7. 1880 – 4. 5. 1919)

V Praze studoval nejprve stavební inženýrství, astronomii a také Filozofickou fakultu Karlovy univerzity. Od roku 1904 žil ve Francii, kde pracoval v několika observatořích (Meudon u Paříže, ředitel hvězdárny na Mont Blancu). Vedl vědecké expedice na Tahiti, do Turkestánu, Brazílie, Španělska a Alžírsku. Od podzimu 1911 měl francouzské občanství. V roce 1915 se přes špatný zdravotní stav přihlásil do armády a po absolvování pilotního výcviku bojoval jako stíhač na západní frontě a v Srbsku. Intervenoval ve prospěch českých dobrovolníků roty Nazdar, podporoval československý zahraniční odboj a zajistil významné audience pro T. G. Masaryka u francouzských státníků. Od jara 1917 místopředseda Československé národní rady v Paříži. Ve prospěch československého odboje se angažoval i v Itálii, Rumunsku, Rusku, Velké Británii a USA. V dubnu 1918 uzavřel v Itálii dohodu o vytvoření československé armády a osobně se podílel na její výstavbě. V srpnu 1918 odjel v hodnosti francouzského generála k československým legiím na Sibiř, kde provedl jejich reorganizaci. V únoru 1919 se vrátil do Evropy a chystal se v Československu převzít funkci ministra války. Jeho letoun však u Vajnora havaroval a Štefánik společně s celou osádkou zahynul.

M. R. Štefánik, zde jako podporučík – pilot francouzského letectva – v okamžiku dekorování francouzským válečným křížem

Prosinec 1918, slavnost Čs. sboru
v Jekatěrinburgu. Milan Rastislav Štefánik
druhý zleva v popředí

M. R. Štefánik s kolegiem předních
činitelů čs. odboje v USA (1917)

Havarovaný letoun, jímž se M. R. Štefánik vracel 4. května 1919 do vlasti

HISTORICKÉ POZADÍ KRAJANSKÉHO ODBOJOVÉHO HNUTÍ VE FRANCII

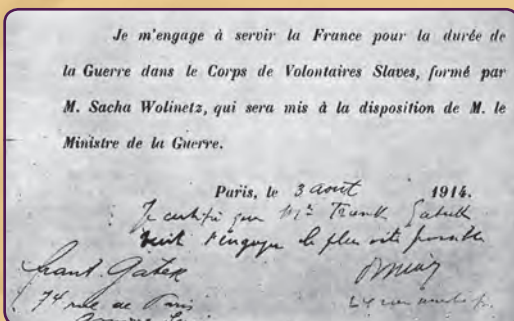
Počátky česko-francouzských kulturních a politických vztahů jsou spojeny s osobností českého politického činitele Josefa Václava Friče (1829–1890). V Paříži pobýval poté, co musel z politických důvodů opustit habsburskou monarchii. Významně se zasloužil o vznik Česko-moravské besedy, první organizace, jež cílevědomě usilovala o spojení pařížských Čechů na spolkové bázi a jež se stala předchůdcem pozdějších společenských a politických sdružení. Česká krajanská komunita se skládala z drobných řemeslníků a obchodníků. Patřili k ní i čeští studenti a umělci.

Významná iniciativa je spojena s osobností Františka Ladislava Riegera (1818–1903). V prosinci 1870 sepsal pamětní spis, jenž byl pod názvem Promemoria o zahraniční politice předán rakousko-uherské nejvyšší státní exekutivě. Dokument operoval s politickým pojmem sebeurčení národů a vyslovoval protest proti pruské okupaci francouzského území v Alsasku a Lotrinsku. Francie na tento smělý a morálně významný výraz podpory, který neměl v tehdejší Evropě obdoby, nezapomněla a její představitelé jej připomínali ještě v letech první světové války.

Pařížští Češi si postupně vytvořili svůj politický názor na budoucnost národa ve vlasti, jehož se cítili být vyslanci. Česká politická scéna v českých zemích koncipovala své představy o autonomii národa a státu na platformě habsburského mocnářství, které podle jejích názorů stále ještě zaručovalo malým národům ochranu proti velkoněmecké případně ruské hegemonii. Politická reprezentace pařížských Čechů naproti tomu akcentovala státní samostatnost českých zemí. Tento fakt vysvětluje pohotovost a velké odhodlání, s nímž se první čeští dobrovolníci ve Francii hlásili do boje proti centrálním mocnostem po vypuknutí první světové války. Nejpočetnější asi dvoutisícová česká krajanská kolonie žila v té době v Paříži. Celkem žilo ve Francii přibližně 10 000 Čechů a Slováků. Čeští krajané ve Francii spojovali svůj odpor proti Rakousko-Uhersku od počátku s rozčleněním habsburské monarchie a se vznikem samostatného státu. Po vypuknutí války začali organizovat protirakouské demonstrace. Do zbraně se hlásili dobrovolně a s nesmírným odhodláním, i když postrádali záruky, že jejich boj povede k vytouženým cílům.

Líc praporu pařížského Sokola
z let 1902–1932

Přihláška českého dobrovolníka Gafka do sboru slovanských dobrovolníků ve Francii ze dne 3. srpna 1914

Nejstarší snímek českého Sokola v Paříži ve skupině s francouzskými gymnasty
a s polským Sokolem

Jedno z prvních organizovaných cvičení českých dobrovolníků v zahradě Palais Royal v Paříži

ZDROJE A POČÁTKY ČS. ODBOJE V RUSKU

Bezprostřední zapojení českého hnutí v Rusku do protihabsburského odboje by nebylo možné bez předcházejícího historického vývoje českého krajanského společenství. Nejvíce Čechů přicházelo od roku 1868 na Volyň, kam jejich cesty vedly kvůli ekonomické migraci. Do vypuknutí první světové války se jich v této části Ruska soustředilo více než 30 000. Celkem v Rusku žilo před válkou 100 000 Čechů a Slováků.

Krajanskými centry byly Petrohrad, Moskva, tehdy ruská Varšava a Kyjev. Právě v Kyjevě, kde se formovala Česká družina, existovala početná česká průmyslová aglomerace. Toto město bylo přirozeným střediskem kulturních aktivit Čechů z Kyjevské a Volyňské gubernie. Existovala zde rovněž jediná česká škola v Rusku. Češi založili řadu společenských organizací. Nejvýznamnějšími z nich se staly Český výpomocný spolek v Petrohradě, Český kroužek v Moskvě, Čs. beseda ve Varšavě a Dobročinný vzdělávací spolek J. A. Komenský v Kyjevě. Sokol vysílal z původní vlasti organizátory a cvičitele, kteří pracovali pro česko-ruské sokolské jednoty.

Po vypuknutí války nastoupila tendence k politickému sjednocení. Za cíl si kladla obhajobu krajanských zájmů, povolení dobrovolnických jednotek a uvedení dynastie Romanovců na český trůn. Z tohoto hnutí vzešla 11. září 1914 Rada Čechů na Rusi, přejmenovaná v březnu 1915 na Svaz českých (od května 1915 československých) spolků na Rusi. Jako vrcholný orgán zpočátku reprezentovala český odboj v Rusku. Její protirakouský program vyjádřilo memorandum, které delegace rady předala carovi Mikulášovi II. na audienci 17. září 1914. České hnutí jím vyhlásilo boj Rakousko-Uhersku a požadovalo vznik českého království s ruským panovníkem na trůně.

V politickém smyslu se cíle carofilsky orientovaných českých krajanů v Rusku střetávaly s podstatou úsilí Masarykovy zahraniční akce, směřující k demokratickému státu republikánského typu. Toto soupeření trvalo do roku 1917 a vyústilo v úspěch Čs. národní rady. Ta také vytvořila své zastoupení v podobě Odbočky Čs. národní rady na Rusi. Nad krajaný převládlo vlastenecké hnutí bývalých zajatců.

Čs. deputace, kterou ruský car Mikuláš II. přijal ke slyšení 4. (17.) září 1914. Přítomni jsou Jozef Miloslav Orságh, Jiří Klecanda, Otakar Červený a Svatopluk Koníček-Horský. Všichni jmenovaní náleželi k čelným osobnostem čs. odboje v Rusku

Osada Kvasilov na Volyni, jedno z míst, odkud se rekrutovali první čeští dobrovolníci

Delegáti prvního sjezdu čs. spolků na Rusi v Petrohradě v září 1914

Skupina dobrovolníků České družiny, pocházejících z Moskvy

PRVNÍ ČEŠTÍ DOBROVOLNÍCI V RUSKU

VZNIK A BOJOVÁ ČINNOST ČESKÉ DRUŽINY

Počátek pozdějších početných čs. vojenských jednotek v Rusku představovala Česká družina. Vznikla již 12. srpna 1914 jako národní dobrovolnická formace v rámci carské armády. Tvořili ji čeští krajané, žijící na území Ruska. Nábor dobrovolníků organizovaly krajanské spolky. Časné datum jejího ustavení souviselo se zájmem ruského velení, jež brzy pochopilo výhody nasazení Čechů na frontě. Jejich očekávaný přínos spočíval zejména v tom, že mohli opatrovat zprávy o nepříteli. Ruská přízeň vyplývala tedy více z vojenských výhod. Na politickou aktivitu odbojového hnutí krajanů se ruská vedoucí místa dívala prozatím s nedůvěrou a chovala se k ní zdrženlivě.

Proces formování České družiny probíhal pod vedením štábu Kyjevského okruhu ruské armády. Výstavbu jednotky prosadil jeho náčelník generál Nikolaj Alexandrovič Chodorovič, který její organizaci v počátcích také řídil. Základem se stalo 720 dobrovolníků, zvaných starodružiníci. Toto označení se od prosince 1914 týkalo všech příslušníků České družiny, kteří do ní vstoupili v srpnu 1914. Později, od roku 1920, se vztahovalo na všechny čs. dobrovolníky, kteří vstoupili do dohodových armád do 31. prosince 1914. Slavnostní přísahu jednotka složila 28. září (podle pravoslavného kalendáře 11. října) 1914 na Sofijském náměstí v Kyjevě. Na frontu odjela 3. listopadu s podřízením 3. armádě v Haliči, které velel generál Radko Dimitriev. Jednotlivé čety České družiny přidělil plukům divizí své armády s cílem plnit průzkumné úkoly. Čeští dobrovolníci již záhy zaznamenali na frontě první úspěchy, a proto se gen. Dimitriev zasazoval o rozšíření čs. jednotek. V bojovém nasazení příslušníci družiny uskutečňovali výpady menšího rozsahu, v blízkosti nepřítele rozhazovali letáky a získávali zajatce. Koncem roku 1914 se stav jednotky zvýšil příchodem dvou set nových mužů, bývalých zajatců. Pro ně se používalo označení novodružiníci. Od července 1915 jednotce velel podplukovník Vjačeslav Platonovič Trojanov, jenž prosazoval její další rozšíření a doplňování zajatci. Nepřítel činnost českých dobrovolníků záhy zaznamenal. Rakousko-uherské velení proto vydalo rozkaz zajaté Čechy po identifikaci odsoudit k trestu smrti. Několik dobrovolníků bylo po zajetí skutečně popraveno. Česká družina ztratila na frontě 48 padlých.

Pravoslavný obřad svěcení praporu při slavnostní přísaze České družiny na Sofijském náměstí v Kyjevě 28. září (11. října) 1914

Praporečník Jaroslav Hejduk s praporem České družiny

Exekuce zajatých příslušníků České družiny Antonína Grmely a Josefa Müllera 12. prosince 1914 ve Wadowicích v Haliči

Důstojníci České družiny ve chvílích klidu se svým velitelem pplk. V. J. Trojanovem v roce 1915

Generál Nikolaj Alexandrovič Chodorovič, náčelník štábu Kyjevského vojenského okruhu, později vrchní velitel Kyjevského vojenského okruhu, organizátor čs. dobrovolnických jednotek v Rusku. V roce 1920 emigroval do ČSR, kde spolupracoval s Vojenským ústavem vědeckým a s Památníkem osvobození

PRVNÍ ČEŠTÍ DOBROVOLNÍCI NA FRANCOUZSKÉ PŮDĚ

VZNIK A BOJOVÉ NAsAZENÍ ROTY NAZDAR

Vedoucí funkcionáři pařížské organizace tradičního českého tělovýchovného spolku Sokol a sociálně-demokratického spolku Rovnost zorganizovali asi 300 českých dobrovolníků, kteří se podrobili vojenskému odvodu. Podle francouzských zákonů byla vojenská služba pro cizince možná jen v Cizinecké legii. Čeští krajané neměli charakter cizineckých legionářů z předválečné doby. Stali se dobrovolníky, přijatými do legie na dobu trvání války a do boje proti Německu a jeho spojencům.

Po odvodu v pařížské Invalidovně se soustředili ve výcvikovém táboře v Bayonne, kde byli zařazeni do 2. pochodového pluku 1. cizineckého pluku. Čeští dobrovolníci v počtu asi 250 mužů vytvořili první rotu praporu C zmíněného pluku. Díky českému pozdravu „nazdar“ jednotka přijala za svůj název rota Nazdar (Compagnie Nazdar). Po ukončení výcviku složila slavnostní přísahu 12. října 1914. Zakrátko odjela na frontu v Champagni, kde její příslušníci setrvali v obraně až do konce dubna 1915 na poměrně klidném úseku v sestavě marocké divize.

Koncem dubna se divize přesunula do oblasti Artois v severní Francii. Prapor C s rotou Nazdar se soustředil v prostoru Béthonsartu severozápadně od Arrasu. V rámci velké ofenzivy pod velením generála Focha byla marocká divize zařazena do středu útočných akcí 33. armádního sboru, jemuž velel generál Pétain.

Rozhodující okamžik nastal 9. května, kdy rota Nazdar vyrazila do útoku v čele svého pluku. Vytčeného taktického cíle nebylo dosaženo, jednotky pronikly jen mělce do nepřátelské obrany a zastaralý způsob boje způsobil neúměrně vysoké ztráty. V boji padlo 42 dobrovolníků, kolem 100 bylo zraněno, většinou tak vážně, že se k jednotce již nevrátili. Rota Nazdar přestala jako celek existovat. Její zbylí příslušníci byli přesunuti k jiným částem cizineckého pluku. V řadách Cizinecké legie bojovali až do roku 1918, ale samostatnou jednotku v jejím rámci již nikdy nevytvořili.

Pařížští krajané se chystají k odjezdu do Bayonne 22. srpna 1914

Čechoslováci působili také v jednotkách francouzského letectva, v nichž sloužil i český letec Vilém Stanovský. Snímek jej zachycuje na frontě v Belgii

Čeští dobrovolníci pochodového pluku Cizinecké legie v zákopech na frontě roku 1916

Přísaha roty Nazdar v Bayonne 12. října 1914. Praporec na snímku byl ztracen v krvavých bojích u Arrasu počátkem května 1915

ČESKOSLOVENŠTÍ DOBROVOLNÍCI V SRBSKÉ ARMÁDĚ

Pocit sounáležitosti se srbským národem, jenž se stal obětí agrese Rakousko-Uherska, se stal základním motivačním faktorem pro spolupráci v boji s centrálními mocnostmi. Čeští krajané v USA již v závěru roku 1914 vypravili do Srbska menší zdravotnický oddíl. V srbských zajateckých táborech se hromadilo množství českých a slovenských zajatců. K prvním snahám zformovat z nich národní dobrovolnické formace, jež by bojovaly proti společnému nepříteli, se srbské úřady stavěly zprvu se značnou nedůvěrou. Jejich postoj se začal měnit koncem roku 1915, kdy se Srbsko ocitlo v zoufalé vojenské situaci poté, co mu Bulharsko vypovědělo válku. Následoval srbský souhlas se vstupem Čechů, starousedlíků a zajatců, do srbské armády. Již tehdy do ní vstoupilo několik set dobrovolníků. Češi a Slováci reprezentovali rovněž asi polovinu padesátitisícové masy zajatců, kteří po zhroucení obrany Srbska podstoupili s ustupující srbskou armádou tzv. albánský pochod. Část těch, kteří přežili útrapy krutého zimního přesunu balkánskými horami, se později dostala k jednotkám autonomní československé armády ve Francii a v Itálii.

Čs. odboj spolupracoval se Srby v největším rozsahu na východní frontě. Pro Čechy a Slováky v Rusku platila do roku 1917 četná omezení ke vstupu do národních dobrovolnických jednotek, bojujících v rámci ruské carské armády. Lepší pozice srbské rezistence v Rusku vedla k tomu, že ruské úřady vyjádřily zjara 1916 souhlas s tím, že srbské orgány mohou přijímat mezi jihoslovanské dobrovolníky i Čechy a Slováky. Čs. dobrovolníci se postupně soustředili v Oděse, kde probíhala výstavba srbských dobrovolnických divizí. Do srbských jednotek se přihlásilo celkem asi 1 000 mužů. Čechoslováci zasáhli do zápasu pod srbským velením nejvýrazněji v Dobrudži. Tamních těžkých bojů se v rámci 1. srbské divize zúčastnilo 90 důstojníků a 300 mužů, čs. dobrovolníků. Každý pátý důstojník této vyšší jednotky byl Čech nebo Slovák. Ve střetu s německo-turecko-bulharskou armádou generála Mackensena padlo 12 a raněno bylo 85 Čechoslováků. Část čs. dobrovolníků později přešla k Čs. střelecké brigádě. Někteří zůstali a zúčastnili se ještě bojů na soluňské frontě. Odtud byli posléze přesunuti k Čs. autonomní armádě ve Francii.

Soustředění srbské dobrovolnické divize v Reni na Dunajci

Princ Alexandr (v popředí druhý zleva), následník trůnu a vrchní velitel srbské armády, se loučí s čs. dobrovolníky

Čs. důstojníci, členové velitelského sboru srbské armády

Srbský 4. dobrovolnický pluk skládá přísahu v Oděse. Také u tohoto útvaru sloužila řada Čechoslováků

ČS. DOBROVOLNICKÉ JEDNOTKY NA VÝCHODNÍ FRONTĚ (1915–1916)

Krajanské hnutí, které na počátku iniciovalo vznik České družiny, doufalo, podobně jako česká kolonie ve Francii, že válka bude krátká. Předpokládalo se, že skončí vítězstvím spojeneckých armád nad silami centrálních mocností. Skutečný průběh konfliktu ale ukázal, nakolik byly tyto naděje nereálné. Dosud vzniklé dobrovolnické formace Čechů a Slováků nebylo prozatím možné pokládat za části vlastního čs. vojska, bojujícího v armádách Dohody. Budoucnost vojenské aktivity čs. odboje v Rusku závisela na výsledku konfrontace dvou koncepcí.

T. G. Masaryk usiloval se svými spolupracovníky o to, aby z dosavadních jednotek povstala politicky samostatná a jednotně zaštitěná armáda. Její bojová aktivita pod velením spojeneckých armád měla usilovat o přesně vyjádřené vojensko-politické cíle odboje s Čs. národní radou v čele.

Konkurující koncepce se opírala o předpokládanou rozhodující úlohu Ruska při osamostatnění národa v historických zemích. Uskutečnit se měla formou autonomního českého království s carem na trůně v soustátí s Ruskem. Usilovaly o ni konzervativní krajanské kruhy v Rusku. S podporou carské moci si ve skutečnosti nepřály, aby co nejdříve vznikla čs. armáda, politicky nezávislá na tamním režimu. Prozatím z toho důvodu neusilovaly o početní růst čs. dobrovolnických jednotek. S postavením větších národních jednotek v rámci carské armády počítaly až v období, v němž by se ruská vojska probíjela do blízkosti českých zemí. Snahy Masarykem vedené Čs. národní rady o sílení čs. jednotek proto podkopávaly.

Za situace, v níž oficiální ruská místa omezovala uvolňování českých a slovenských zajatců pro odboj vedený Masarykem, se Česká družina změnila k 15. lednu 1916 na Čs. střelecký pluk. Na počátku se skládal z osmi rot a sloužilo v něm 1 597 mužů. Útvar stále nebojoval jako celek. Po rotách byl rozptýlen u jednotlivých ruských armád a divizí. Velel mu dosavadní velitel České družiny pplk. V. P. Trojanov. Charakter bojové činnosti zůstal nezměněn. Existence pluku nebyla dlouhá. Jeho velitelství se stalo již 15. května 1916 základem pro Čs. střeleckou brigádu.

Důstojníci Čs. střeleckého pluku

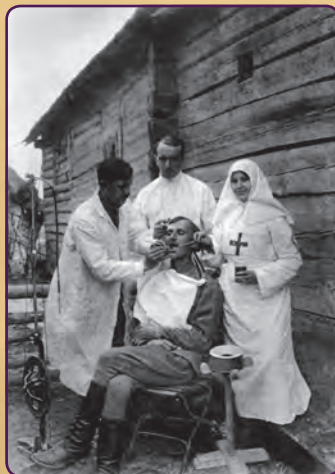
První skromné začátky motorizace vojsk. Kurýr štábu
Čs. střelecké brigády v Polonoje na Volyni (1917)

Taktický průzkum (dobově rozvědka)
5. roty 1. Čs. střeleckého pluku v lesnatém
terénu Karpat

Čs. dobrovolníci odstraňují z předního okraje obrany
v Karpatech rakousko-uherské letáky, kterými se nepřátelská
propaganda snažila rozkladně působit na ruskou armádu

Soběstačnost čs. dobrovolníků v Rusku
je proslulá. Charakteristická byla již pro
počáteční období čs. odboje na východní
frontě. Zde zubní ambulatorium
v Remčici na Volyni

ČS. STŘELECKÁ BRIGÁDA PŘED BITVOU U ZBOROVA

K historicky nejvýznamnějšímu bojovému nasazení Čs. střelecké brigády se začalo schylovat v souvislosti s přípravami ruské armády na tzv. Kerenského ofenzivu. Plánovala se zjara 1917. Její hlavní úder byl stanoven na směr Tarnopol–Lvov. Provést jej měly divize jihozápadní fronty. Na čele útoku měly z rozhodnutí ruského velení nastupovat výhradně nejspolehlivější úderné útvary, tvořené dobrovolníky. Mezi ně se z vlastní iniciativy přihlásila i Čs. střelecká brigáda. Problémy ve výcviku a nedostatky ve vybavení jednotky vedly k tomu, že byla koncem června 1917 zařazena do XLIX. sboru 11. armády, jenž se připravoval k útoku na méně významném směru.

Čs. střelecká brigáda, zřízená 19. května 1917 v Ivani, se poprvé začala soustřeďovat jako celek. Tvořily ji 1. čs. střelecký pluk Mistra Jana Husi (vznikl 18. 5. 1917), 2. čs. střelecký pluk Jiřího z Poděbrad (vznikl 19. 4. 1917) a 3. čs. střelecký pluk Jana Žižky z Trocnova (vznikl 15. 3. 1917). Její sílu reálně reprezentovalo sedm početně poddimenzovaných praporů pěchoty o celkovém stavu 3 500 mužů. Jednotka se před bojem potýkala s řadou problémů. Nedostávalo se jí těžkých kulometů a minometů. Lehké kulomety chyběly zcela. Výstroj mužstva neodpovídala ročnímu období. Brigádě scházelo organické dělostřelectvo. Ve svém úseku obdržela jako posilu pět baterií ruské 82. dělostřelecké brigády. Velitel čs. brigády plk. V. P. Trojanov nikdy nevelel celé jednotce. Ruští velitelé povětšinou selhali ještě před bojem. Plán útoku museli vypracovat čs. důstojníci z pozice velitelů rot, výjimečně praporů. Přesto zvládali úkoly, pro něž nebyli teoreticky předurčení a připravováni. Četné slabiny vyrovnávala vysoká morálka, kázeň a dosavadní bojové zkušenosti čs. dobrovolníků.

Čs. střelecká brigáda převzala svůj úsek v noci z 21. na 22. června 1917. Měřil 6,5 km a nacházel se jihozápadně od ukrajinské obce Zborov (severozápadně od Tarnopolu) mezi osadami Pohrebce na severu a Jozefowka na jihu. Na straně nepřítele stála 37. pěší brigáda 19. pěší divize s 35. plzeňským a 75. jindřichohradeckým pěším plukem. Zasahoval sem i úsek 86. pěšího pluku 32. pěší divize. Obě divize náležely k IX. sboru 2. rakouské armády. Po přisunutí záloh šlo o celkem 5 500 mužů. V dělostřelectvu nepřítel převyšoval čs. stranu minimálně čtyřikrát. Část rakouských jednotek byla v daném úseku nasazena již téměř rok. Nepřítel měl k dispozici kvalitně vybudovanou obranu a útok očekával.

Automobily a řidiči štábu Čs. střelecké brigády během přesunu vlakem do cílové stanice Tarnopol, kam transport přijel 17. června 1917

Příslušníci 9. roty 2. čs. střeleckého pluku při údržbě ručních zbraní 24. června 1917. Nacházejí se ve druhé zákopové linii na jižním úseku Čs. střelecké brigády

Dějiště bitvy u Zborova z perspektivy leteckého snímku, který 29. června 1917 pořídil pozorovatel 27. letecké roty rakousko-uherské armády. Tři linie rakousko-uherských zákopů se nacházejí převážně v levé části snímku. Napravo jsou zřetelná postavení Čs. střelecké brigády. Nejčelnější okraje obrany byly od sebe vzdáleny 1 200 až 1 500 kroků

Přední stráž I. praporu 2. čs. střeleckého pluku na vysunutém opěrném bodu „Valentina“ 23. června 1917. Toto místo bylo vzdáleno od nejčelnějších rakousko-uherských pozic asi 150 metrů

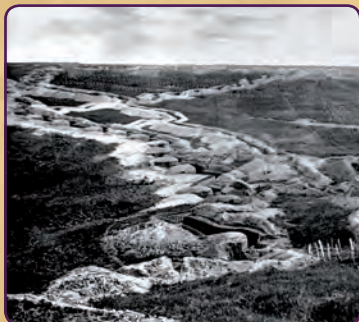

BITVA U ZBOROVA 2. ČERVENCE 1917

Úderu na nepřátelskou obranu předcházela dělostřelecká příprava zahájená v 05.15 hodin. Palebné zdroje protivníka ale příliš neohrozila. Do přímého útoku nastoupila jako první úderná skupina I. praporu 1. čs. střeleckého pluku. Z výchozích postavení vyrazila několik minut po deváté hodině. V půl desáté se do útoku zapojil i 2. čs. střelecký pluk. Čs. úder byl veden s nevídanou dynamikou. Již v deset hodin padlo 1. rakouské obranné postavení, a to v celém útočném pásmu čs. brigády. Krátce poté přestalo vzdorovat i 2. obranné postavení. 1. čs. střelecký pluk následně z vlastní iniciativy napadl i 3. postavení, i když svůj útočný úkol již splnil. Totéž učinily i části 1. a 3. čs. střeleckého pluku. Sousední ruské jednotky nedokázaly držet krok s rychle se rozvíjejícím útokem čs. brigády. Kolem 15. hodiny se útočné sledy zkonsolidovaly a navázaly vzájemná spojení.

Čs. střelecká brigáda výrazně překonala plán útoku. Postoupila do hloubky přesahující 4 km. V boji zajala 4 000 nepřátelských důstojníků a vojáků. Množství zajatců nakonec převyšovalo její vlastní početní stav. Ukořistila 20 děl a značné množství pušek, kulometů a dalšího vojenského materiálu. V boji padlo 167 mužů včetně pěti velitelů rot. Dalších 17 zemřelo na následky zranění v následujících dnech. Nezvěstných zůstalo 11. Množství raněných se odhadovalo v rozmezí od necelých 900 po více než 1 000. Dalších 320 dobrovolníků padlo v bojích, v nichž čs. brigáda odrážela protiútoky nepřátelských vojsk za tzv. tarnopolského ústupu. Během červencových bojů si zachovala bojeschopnost jako jedna z mála jednotek ruské armády, na níž rozkladně působila bolševická agitace.

Čs. bojovníci uplatnili za útoku u Zborova metody boje, jež se projevíly v podmínkách východní fronty jako novátorské. Šlo zejména o vynikající souhru menších úderných skupin (6–12 mužů), jež postupovaly s maximálním využitím terénu. Rychlost jejich pohybu na bojišti paralyzovala nepřítele a zaskočila současně i velení na ruské straně. Čs. brigáda nastoupila do útoku bez jakéhokoliv výcviku v zákopovém boji. Její vojáky charakterizoval výjimečný bojový elán a vysoký smysl pro efektivní improvizaci v poli.

Pohled na solidní rakousko-uherská obranná postavení u Zborova dotváří představu o náročnosti podmínek boje Čs. střelecké brigády. Kromě zákopového systému jsou viditelné i drátěné překážky, vybudované hustě v několika vlnách

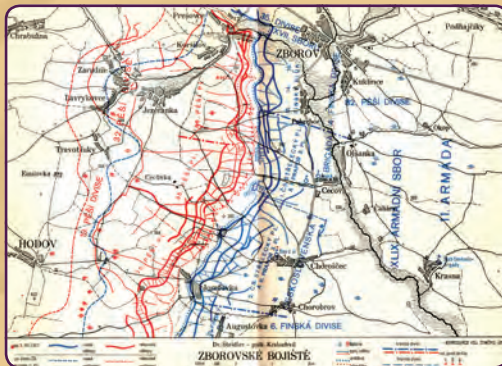

Schéma taktické situace obou válčících stran v prostoru Zborova

Príslušníci II. praporu 3. čs. střeleckého pluku ukořistili čtyři děla, přidělená rakousko-uherskému 75. pěšímu pluku. Ještě v průběhu boje z nich pálili po ustupujícím nepříteli

Solidně vybudovaná rakousko-uherská obranná postavení u Zborova

Trosky rakousko-uherského dělostřeleckého pozorovacího stanoviště na kótě 394 Mogila u Zborova. Po několika nezdařených ztečích ruských vojsk byla do akce nasazena i část Čs. střelecké brigády, která jej dobyla odpoledne 2. července 1917

VÝZNAM ZBOROVA PRO VÝVOJ ČS. ODBOJE V RUSKU

Zaslouženě proslulý bojový úspěch Čs. střelecké brigády z 2. července 1917 znamenal nesmírný politický kapitál. Představitelé Čs. národní rady jej využívali při složitých, náročných a zdoluhavých jednáních s představiteli dohodových mocností jako doklad válečné aktivity Čechoslováků. Odtud plynul Masarykův stěžejní argument, že Zborovem jsme se stali národem bojujícím.

Ohlas vítězné bitvy a úspěšného nasazení brigády za tarnopolského ústupu vedl ve specifických ruských poměrech k zásadní změně postoje prozatímní vlády vůči zájmům čs. odbojového hnutí. Dřívější váhavý přístup vystřídala jednoznačná podpora. Ruská exekutiva povolila neomezený nábor dobrovolníků, což byl rozhodující předpoklad pro další sílení čs. vojska. Příliv nových sil dovolil již brzy organizovat nové vyšší jednotky. Původní Čs. střelecká brigáda se k 19. září 1917 rozrostla na 1. čs. střeleckou divizi, jež nesla čestný název Husitská. Skládala se z 1. střeleckého pluku (sp) Mistra Jana Husi, 2. sp Jiřího z Poděbrad, 3. sp Jana Žižky z Trocnova a 4. sp Prokopa Holého. Od 26. července 1917 existovala 2. čs. střelecká divize, jež se formovala v Borispolu. Tvořil ji 5. sp Pražský T. G. Masaryka, 6. sp Hanácký, 7. sp Tatranský a 8. sp Slezský. Kromě uvedených vyšších jednotek vznikla 9. října 1917 Čs. záložní brigáda se sídlem v Žitomiru. Jejím základem se stala komise pro formování čs. jednotek. Již 16. listopadu 1917 brigáda prošla reorganizací a změnila se na Inspektorát čs. záložních vojsk.

Organizační výstavbu završil vznik Čs. sboru, nejvyššího čs. velitelství v Rusku. Od 9. října 1917, kdy byl zřízen z rozhodnutí ruského vrchního velení, jej tvořily 1. a 2. čs. střelecká divize, Čs. záložní brigáda a zcela nově stavěné dělostřelecké, ženijní, spojovací, technické a týlové jednotky. Dne 21. listopadu 1917 vznikla 1. dělostřelecká brigáda Jana Žižky z Trocnova, dislokovaná v Miropoli a podřízená 1. čs. střelecké divizi. 2. čs. dělostřelecká brigáda byla postavena 26. listopadu 1917 v Ostroljuči. Podléhala 2. čs. střelecké divizi. Početní stav sboru činil na konci roku 1917 již 38 500 čs. dobrovolníků, přičemž se předpokládal další nárůst.

Přítomnost Čs. sboru na východní frontě ztratila smysl po brestlitevském míru (uzavřen 3. března 1918) mezi sovětskou vládou a centrálními mocnostmi. Čs. útvary v nové organizaci sboru zasáhly poprvé do boje nedlouho poté ve dnech 8.–13. března 1918 u Bachmače. Houževnatou obranou proti německým

vojskům zabránily hrozícímu obklíčení a současně umožnily odjezd všem čs. vlakovým transportům z Ukrajiny na východ. V prosinci 1918 Čs. sbor čítal již 61 000 příslušníků. Na 4 100 čs. dobrovolníků v Rusku padlo. Při reorganizaci Čs. sboru na počátku února 1919 vznikla ještě 3. čs. střelecká divize. V letech 1919–1920 bylo z Ruska do ČSR evakuováno ve 40 lodních transportech 67 730 osob (56 459 vojáků a 11 271 civilistů).

Čs. střelecká brigáda se po bitvě u Zborova s úspěchem zhostila těžkého úkolu zpomalovat protiútok nepřítelé jako zadní voj ruských vojsk při tarnopolském ústupu

Dne 24. září 1917 byl v Nové Čertoriji na Volyni slavnostně odhalen pomník padlým dobrovolníkům 2. čs. střeleckého pluku

Generál Vladimír Šokorov, velitel Čs. sboru. S čs. jednotkami později opustil území Ruska. Usadil se v Československu, kde od roku 1921 do penzionování v roce 1925 řídil zvláštní oddělení pro styk s ruskými emigranty, jež působil na prezidiu Ministerstva národní obrany

Tomáš Garrigue Masaryk pobýval v Rusku od 16. května 1917. V Berezně na Volyni sleduje defilé vítězné Čs. střelecké brigády

ZBOROV VE VOJENSKÝCH TRADICÍCH

Zborov se stal základem tradic čs. armády. Se vznikem samostatného státu krystalizovala nejprve idea vybudovat hrob Neznámého vojína, bojovníka za národní a státní svébytnost. Uloženy v něm měly být ostatky jednoho z padlých příslušníků Čs. střelecké brigády. Ministerstvo národní obrany (MNO) vyslalo v červnu 1922 na památné bojiště zvláštní komisi. V té době se Zborov nacházel v Polsku. Exhumace ostatků jednoho z čs. dobrovolníků se uskutečnila 22. června v místě společného hrobu. Idea jejich důstojného uložení se realizovala 1. července. Rakev s ostatky Neznámého vojína byla svěřena do ochrany pražského primátora a uložena v kapli patronů země české ve Staroměstské radnici.

MNO, Ministerstvo zahraničních věcí, Čs. obec legionářská a Památník odboje zorganizovaly při příležitosti 10. jubilea vítězné bitvy proslulou tzv. Národní pouť ke Zborovu. Uskutečnila se ve dnech 1.–4. července 1927 za účasti 1 500 občanů z Československa. Vedle společného hrobu čs. dobrovolníků u obce Cecová v prostoru Zborova byl v letech 1926–1927 vybudován památník, zvaný Bratrská mohyla. Návrh připravil architekt Jaroslav Rössler.

Výroční den památné bitvy získal postavení nejvýznamnějšího armádního svátku 30. června 1928. Poté byl Zborov slaven jako druhý nejvýznamnější státní svátek po výročním dni vzniku republiky. Před rozbitím státu se nejrozsáhlejší oslavy uskutečnily v souvislosti s 20. jubileem. Dne 4. července 1937 se na strahovském stadionu konala proslulá vzpomínková slavnost. Čs. armáda pro ni secvičila živý obraz zborovských bojů. Spojitost odkazu Zborova a jeho motivačního vlasteneckého akcentu s tehdejšími projevy odhodlání bránit nacismem ohroženou vlast se projevila s mimořádnou silou. Zborovská tradice žila s nemenší intenzitou a těšila se stejné vážnosti a úctě i v dobách bojů za obnovu čs. státnosti v letech druhé světové války. Zborov se oficiálně připomínal až do roku 1950, kdy jej komunističtí ideologové odstranili spolu se vším, co ještě odkazovalo na demokratickou minulost novodobého čs. vojenství.

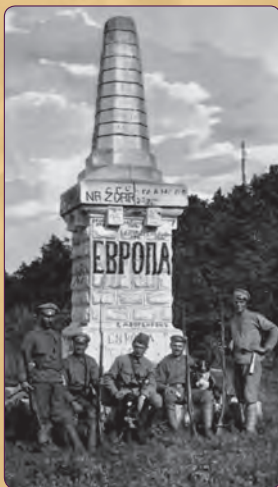
ČESKOSLOVENSKÝ SBOR V RUSKU OD JARA 1918

Podmínky pro další nasazení Čs. sboru na východní frontě se zásadním způsobem změnily po ruské říjnové revoluci. Za situace, v níž sovětská vláda zahájila mírová jednání, ztratila další přítomnost čs. jednotky v Rusku opodstatnění. T. G. Masaryk ji prohlásil za součást Čs. autonomní armády ve Francii, prosadil její neutralitu ve vnitřních ruských poměrech a snažil se zajistit rychlý odjezd celého sboru do Vladivostoku a odtud po moři do Francie, kde měl pokračovat v boji. Odbočka Čs. národní rady uzavřela v duchu tohoto záměru se sovětským vedením tzv. Stalinovu dohodu z 26. března 1918. Čs. sboru zaručovala volný odjezd do Vladivostoku. Situace čs. jednotky se ale zásadně zproblematizovala vlivem Čičerinova telegramu z 21. dubna 1918. Tento sovětský dokument vstřícně reagoval na německý nátlak, jenž směřoval k upřednostnění rychlého návratu německých a rakousko-uherských zajatců v zájmu posílení vojsk na západní a jižní frontě. Odjezd čs. transportů na východ byl naproti tomu téměř pozastaven.

Nastalá zkratová atmosféra vedla brzy ke střetu mezi čs. dobrovolníky a orgány sovětské moci při incidentu v Čeljabinsku, jenž se rozvinul ve dnech po 14. květnu 1918. Sovětská vláda, ovlivněná i čs. komunisty, se záhy poté rozhodla zrušit Čs. sbor, jež neměla pod kontrolou, a vytvořit z jeho příslušníků jednotky Rudé armády či pracovní oddíly. Z 25. května pocházel zlomový telegram L. D. Trockého, který všem místním sovětům nařizoval zastřelit každého ozbrojeného Čechoslováka, příslušníka sboru, a všemožně zamezit jízdě čs. transportů východním směrem. Mezi oběma stranami tím nastal stav nepřátelství. Současně došlo k napadení čs. vlaků na magistrále. Čs. jednotky odpověděly ozbrojeným vystoupením proti sovětské vládě. Původní rozhodnutí politického a vojenského vedení čs. jednotek dostat se do Vladivostoku vlastními prostředky bylo modifikováno 6. července 1918. Na základě nového rozhodnutí zahájily části Čs. sboru návrat do středního Povolží. Zde se mělo pokračovat v boji ve spojení se silami ruské demokratické vlády v Samaře. Cíl spočíval v porážce sovětské moci. Čs. sbor se stal předvojem očekávaných dohodových vojsk při zamýšlené obnově východní fronty proti centrálním mocnostem. Smělý postup Čechoslováků zaznamenal celosvětový ohlas, zvláště když do konce srpna 1918 ovládli magistrálu od Volhy po Vladivostok.

Části Čs. sboru držely povolžskou frontu až do září 1918. Na podzim se ale začala projevovat v řadách čs. dobrovolníků morální krize, způsobená úplným vyčerpáním z dlouhotrvající bojové činnosti a nenaplněnými nadějemi, že je podpoří další dohodová vojska. Čs. jednotky se po předání svých úseků ruským protisovětským silám a po stažení z povolžské a uralské fronty soustředily v další fázi na ochranu magistrály. Od února 1919 měly pod kontrolou 3 000 km dlouhý úsek transsibiřské magistrály mezi Novonikolajevskem a Irkutskem. Na počátku uvedeného měsíce se Čs. sbor po reorganizaci změnil na Čs. vojsko na Rusi. Řady jeho nepřátel se v lednu 1920 rozrostly o síly admirála Kolčaka, jenž v listopadu 1918 svrhl demokratickou vládu v Omsku a nastolil diktaturu. Čs. strana měla i k ní negativní vztah. Jednání se sovětskými orgány o příměří vyústila 7. února 1920 v Irkutsku dohodou, podle níž byl Čs. vojsku na Rusi umožněn nerušený odjezd do Vladivostoku a jeho úplná evakuace do vlasti.

Rozvědka 6. čs. střeleckého pluku před bojem
u Bachmače v březnu 1918

Rozvědka
Čs. sboru
v Uržumce,
18 km východně
od Zlatoustu,
kde se nacházel
tento sloup
na pomezí Asie
a Evropy

Mohutná palebná síla, připravená
k obraně transportu 4. čs. střeleckého
pluku 1. čs. střelecké divize na stanici Ufa

SOUVISLOSTI VZNIKU ČS. AUTONOMNÍ ARMÁDY VE FRANCII

Politický význam československé válečné účasti vystihl T. G. Masaryk již v únoru 1915 těmito slovy: „Postavíme-li armádu, dostaneme se tím do nového právního postavení k Rakousku i Spojencům; další krok by byl eventuálně i formální prohlášení války Rakousku-Uhersku. Tím se vytvoří politická situace, která nám umožní ve chvíli mírového jednání dosáhnout aspoň minima našich požadavků. V každém případě nebudou moci Spojenci, ani Vídeň přejít kolem nás mlčky, budeme-li mít vojáky; budou mít Spojenci i naši doma eventuálně kompenzační prostředek k dosažení ústupků naší věci národní, i kdyby to pak dopadlo špatně. Bez rozhodného boje i vojenského nedostaneme však nic od nikoho.“

Vysoce náročné politické úsilí, podložené nespornými úspěchy Čechoslováků na frontách, přinášelo odezvu v postupných vstřícných krocích dohodových mocností. Uvažme, že na počátku nikdo o Čechoslovácích a o jejich tužbách nevěděl nic, anebo téměř nic. Čs. národní radě se podařilo vytvořit podmínky pro vznik národních vojenských jednotek na území Francie v prosinci 1917, kdy francouzská vláda publikovala dekret o zřízení samostatné čs. armády ve Francii. T. G. Masaryk prohlásil zjara 1918 za její součást též Čs. sbor v Rusku. Význam těchto rozhodnutí spočívá mimo jiné v tom, že Dohoda o této tak mimořádně závažné věci jednala s Čs. národní radou de facto jako s představitelkou budoucího státu, jenž ale ještě neexistoval. Již tím Dohoda brala na vědomí nárok Čechoslováků na vlastní státní a národní existenci.

Čs. příspěvek válečnému úsilí Dohody lze vyjádřit prostřednictvím počtu pluků, což byly od jara 1916 základní čs. vojenské jednotky. Celkem bylo postaveno 22 střeleckých, 5 dělostřeleckých, 2 jezdecké a 3 záložní pluky. Jednotu autonomní čs. armády na všech frontách demonstrovalo jednotné číslování pluků. Střeleckým plukům v Rusku byla přidělena čísla od 1, ve Francii začínaly od 21 a v Itálii od 31. Obdoba tohoto systému se vztahovala rovněž na další jednotky a velitelství. Podrobnosti jejich vnitřní organizační skladby byly ovlivněny odlišnostmi organizačních zásad armád, v jejichž rámci čs. útvary a vyšší jednotky vznikaly. V čs. jednotkách konalo aktivní službu asi 90 000 mužů.

Jedna ze staveb v táboře Stamford

Důstojníci čekatelé, náležející k transportu čs. dobrovolníků z Ruska do Francie, na palubě lodi Marquerite během přepravy ze zastávky na britských ostrovech do Francie

Transport čs. dobrovolníků z Ruska do Francie v táboře Flowerdown při zastávce na britských ostrovech v listopadu 1917

Na území USA byl pro potřeby čs. odboje vyhrazen vojenský tábor ve Stamford, kde se soustřeďovali čs. dobrovolníci pro československou armádu ve Francii

VÝSTAVBA ČESKOSLOVENSKÉ AUTONOMNÍ ARMÁDY VE FRANCII

Dekret prezidenta Francouzské republiky Raymonda Poincarého o zřízení autonomní československé armády:

Prezident Republiky francouzské nařizuje k zprávě ministerského předsedy, ministra války a ministra zahraničních věcí:

Článek 1. Čechoslováci, organizovaní v autonomní armádu a uznávající z vojenského hlediska nejvyšší autoritu vrchního velení francouzského, budou pod vlastním praporem bojovati proti ústředním mocnostem.

Článek 2. Po stránce politické připadá řízení této národní armády Národní radě zemí českých a slovenských, jejíž ústřední sídlo je v Paříži.

Článek 3. Vypravení československé armády, jakož i její další činnost, budou zabezpečeny francouzskou vládou.

Článek 4. Platná ustanovení francouzské armády, týkající se organizace, pořadí, správy a vojenského soudnictví, platí i pro armádu československou.

Článek 5. Autonomní československá armáda se nabírá:

- 1. Z Čechoslováků, sloužících nyní ve francouzské armádě;*
- 2. Z Čechoslováků jinde sloužících, jimž byl povolen vstup do československé armády, nebo kteří podepsali dobrovolný závazek sloužiti po dobu války v této armádě.*

Článek 6. Provádění tohoto dekretu bude upraveno dalšími ministerskými nařízeními.

Článek 7. Předseda ministerské rady, ministr války a ministr zahraničních věcí jsou pověřeni, každý pokud se jeho týká, prováděním tohoto dekretu, jenž bude uveřejněn v úředním listě Francouzské republiky a zařazen do sbírky zákonů.

Dáno v Paříži dne 16. prosince 1917.

R. POINCARÉ

Ministerský předseda, ministr války:
GEORGES CLEMENCEAU

Ministr zahraničních věcí
STÉPHEN PICHON

Rovněž v britské armádě bojovala skupina
čs. dobrovolníků

Náměstí a socha krále Františka I. v Cognacu,
kde byl ustaven 21. čs. střelecký pluk

Čelo III. praporu 21. čs. střeleckého pluku na pochodu
v době výcviku

Z českých dobrovolníků byla utvořena také rota 223. praporu kanadské armády

SLAVNOST PŘEDÁNÍ PRAPORU 21. ČS. STŘELECKÉMU PLUKU V DARNEY 30. ČERVNA 1918

Příslušníci autonomní čs. armády vykonali první vskutku významný slavnostní pochod 30. června 1918 ve francouzském Darney jako součást slavnosti, při níž se uskutečnilo proslulé odevzdání praporu 21. střeleckému pluku. První čs. útvar, postavený na francouzské půdě, obdržel tento symbol darem od představitelů Paříže. Jedinečnost tehdejších okamžiků vyplývá z faktu, že čs. dobrovolníci vyslechli, že francouzská vláda akceptovala právo Čechoslováků na státní samostatnost a uznala Čs. národní radu za základ příští čs. vlády. Nesmírně náročná práce těch, kteří odpovědně přispívali k protihabsburskému odboji, přinesla ovoce. Významně tu zapůsobil politický ohlas vojenských úspěchů čs. dobrovolníků u Zborova i z jiných bojišť. V co doufali, o čem snili a pro co nasazovali životy, se 30. června 1918 stalo skutkem.

Darney 30. června 1918. 21. čs. střelecký pluk právě slavnostně převzal plukovní prapor z rukou francouzského prezidenta R. Poincarého

Praporečník podporučík Kleinberg s plukovním praporem 21. čs. střeleckého pluku, jež útvaru věnovalo město Paříž

Příchod 21. čs. střeleckého pluku do Darney v červnu 1918

VÝZNAM AUTONOMNÍ ČS. ARMÁDY VE FRANCII A JEJÍ BOJOVÉ NASAZENÍ

Masaryk sledoval důsledně od začátku odbojové činnosti plán na postavení větší armády, vybavené pokud možno maximální politickou samostatností. Úvahy o jejím vytvoření spojovali politikové ČSNR až do konce války s francouzskou frontou. Z toho důvodu vedli složitá jednání s dohodovými spojenci o přepravě tisíců českých a slovenských zajatců z Ruska. Především z nich se měly na francouzské půdě zformovat vyšší vojenské jednotky. Ve Francii se původně nacházelo jen velmi málo Čechoslováků. Představitelé ČSNR pokládali Francii právem za hlavního protivníka Německa, jakožto největší vojenské síly centrálních mocností na evropském válečném poli. Z toho pak usuzovali, že na budoucí, jak doufali, vítěznou mírovou konferenci bude mít Francie hlavní slovo, a tedy i hlavní politickou váhu při diplomatickém jednání a rozhodování o vzniku československého státu.

Jako první byl 12. ledna 1918 v Cognacu postaven 21. čs. střelecký pluk. Utvořili jej dobrovolníci, kteří se dostali do Francie z Ruska, Rumunska, USA, Itálie a z francouzské Cizinecké legie. Do jeho stavu náleželi též bývalí zajatci ze Srbska. Část tohoto pluku se stala základem pro 22. čs. střelecký pluk, jenž vznikl 20. května 1918 v Jarnacu. Oba útvary se sloučily do Čs. střelecké brigády, která existovala od 22. června 1918. Zřízena byla v Darney.

Od počátku července 1918 byly oba pluky nasazeny na frontě v Alsasku. V oblasti Argonne byla čs. brigáda podřízena 53. pěší divizi francouzské armády. Nejtěžší boje prodělala v bitvě u Vouziers, konkrétně v prostoru obcí Terron a Chestres v říjnu 1918. Příslušníci brigády se vyznamenali při řadě hrdinských činů. V období po uzavření příměří se čs. brigáda stáhla z fronty a přesunula se do Cognacu. Zde po spojení s nově postaveným 23. čs. střeleckým plukem vznikla z brigády 5. čs. střelecká divize. Za celé období války vstoupilo do čs. jednotek ve Francii celkem 9 600 mužů, 650 dobrovolníků padlo. Čechoslovenští vlastenci, kterým Francie dala příležitost bojovat za novou, svobodnou vlast, se vraceli do ČSR koncem roku 1918.

Obranné postavení v úseku Čs. střelecké
brigády v sektoru Aspach-le-Haut v Alsasku

Trosky obce Terron. Na snímku
Mariánská ulice

Příslušníci čety II. praporu 21. čs. střeleckého
pluku, kteří provedli úspěšný přepad nepřátelské
obranu v sektoru Aspach-le-Bas v Alsasku.
Četa byla za svůj smělý čin vyznamenána
francouzským válečným křížem

Vlakový přesun Čs. střelecké brigády
do Champagne. Na snímku pohotovost
1. kulometné roty 21. čs. střeleckého pluku

ODBOJOVÉ HNUTÍ ČS. ZAJATCŮ V ITÁLII

Čs. odbojové hnutí v Itálii vycházelo z podmínek, jež se podstatně lišily od základní situace v Rusku, ve Francii i v USA. Na Apeninském poloostrově neexistovalo zázemí v podobě krajanské kolonie, z jejíhož prostředí by mohl vzejít počáteční kádr národních dobrovolnických formací. Jádrem protirakouského odporu zde proto utvořili Češi a Slováci zajatí na jižní frontě po vstupu Itálie do války na straně Dohody. Od léta 1915 se hromadili v zajateckých táborech. Italská vojenská administrativa zprvu zajaté příslušníky rakousko-uherské armády nediferencovala podle národností. Změny nastaly na počátku roku 1917, kdy italské ministerstvo války přistoupilo k třídění zajatců na podkladě národnosti, kterou sami oficiálně udali. Z hlediska záměrů čs. odboje tím byl splněn základní předpoklad pro rozpoznání vlasteneckého potenciálu, jenž se kumuloval mezi Čechy a Slováky v masách rakousko-uherských zajatců.

Vlastenci původem z českých zemí a Slovenska byli od konce roku 1916 soustřeďováni v táboře Santa Maria Capua Vetere v kraji pod Vesuvem. Zde se 17. ledna 1917 ustavila samosprávná organizace zajatců, zvaná Československý dobrovolnický sbor (ČDS). Jako vzor pro její vnitřní strukturu, tvořenou jednotami, sloužilo uspořádání Sokola. Členská základna rostla z těch zajatců, kteří projevili odhodlání bojovat za čs. samostatnost. ČDS později přesídlil do tábora Certosa di Padula v Kampánii, ležícího přibližně 70 km na východ od Salerna.

Budoucí čs. dobrovolníci si přelomovým způsobem získali italskou veřejnost a rozhodující místa státu svým prohlášením z doby krize italské armády. Ta nastala následkem úspěšné ofenzivy centrálních mocností u Caporetta koncem října 1917. ČDS deklaroval za této těžké situace odhodlání bojovat na italské straně proti společnému nepříteli. Sbor usilovně agitoval v zájmu čs. zahraniční akce mezi zajatci i v italském tisku. V květnu 1917 navázal kontakt s Československou národní radou v Paříži. V říjnu téhož roku zahájila činnost Odbočka Čs. národní rady v Římě. Vznikla na základech tamní Tiskové kanceláře ČSNR. Odbočku řídil spoluzakladatel ČDS dobrovolník František Hlaváček. V květnu 1918 jej vystřídal Antonín Papírník, další z předních organizátorů dobrovolnického hnutí.

Čs. odboj v Itálii významně nakročil ke vzniku reálných vojenských jednotek s oporou v podobě výnosu italského ministerstva války ze 4. října 1917

o vytváření polovojenských čs. pracovních oddílů. Tyto útvary se v daném stádiu pokládaly za jistý druh náhrady za budoucí skutečné bojové jednotky, schopné válečného nasazení na frontě.

Prohlášení mobilizace čs. dobrovolníků
v Padule 15. dubna 1918

Italští civilní a vojenští činitelé vzdávají čest
čs. praporu na nádvoří kasáren Ferdinanda
Savojského v Římě

Příslušníci Čs. pracovního praporu v Padule
přisahají věrnost čs. odboji

BOJOVÁ ČINNOST ČS. DOBROVOLNICKÝCH JEDNOTEK V ITÁLII

Počátky bojového nasazení Čechů a Slováků na jižní frontě jsou spojeny s existencí čs. výzvědných oddílů. Vytvářely se od září 1917 nezávisle na odbojových orgánech. Působili v nich čeští vojáci a důstojníci, kteří od roku 1915 přebíhali na italskou stranu fronty s cennými informacemi o situaci vojsk centrálních mocností. K jejich vzniku významně přispěl zdar tzv. Carzanské akce z 18. září 1917. Čeští a jihoslovanští důstojníci rakousko-uherské armády po vzájemné dohodě otevřeli frontu při italském útoku, jenž směřoval ke Carzanu v údolí řeky Brenty v severní Itálii. Na jaře 1918 byly čs. výzvědné oddíly vyčleněny z formujících se čs. jednotek s určením pro výzvědnou činnost a pro propagandistické působení na celé italské frontě. V létě 1918 operovalo 9 oddílů (rot). Dne 29. září 1918 byly sloučeny do 39. čs. střeleckého pluku.

Výstavba pravidelných vojenských jednotek probíhala na základě smlouvy mezi italskou vládou a Čs. národní radou z 21. dubna 1918. Od 22. dubna oficiálně existoval 31., 32., 33. a 34. čs. střelecký pluk (sp). Čtyři dny poté se ve Folignu zformovaly dvě brigády: 11. čs. střelecká brigáda, tvořená 31. a 32. sp, a 12. čs. střelecká brigáda, složená ze 33. a 34. sp. Brigády se spojily do Čs. divize, jež vznikla tamtéž koncem dubna. Později vznikl ještě 35. čs. střelecký pluk (13. 9. 1918). Z dobrovolníků s dělostřeleckým výcvikem vznikl 12. listopadu 1918 6. a 7. čs. dělostřelecký pluk.

Čs. divize se přesunula do přifrontového pásma po dokončení organizace. V srpnu 1918 postoupila blíže frontě v horském pásmu Monte Baldo. Zde zaujala obranný úsek o šířce 20 km. K nejtěžším bojům došlo 21. září 1918 v prostoru kóty Doss Alto. Čs. pěchota zde odolala silnému rakouskému útoku. V tomto památném boji padlo 7 čs. dobrovolníků, 1 190 bylo raněno a 5 zajato, z nichž 4 byli jako vlastizrádci nepřítelem popraveni u Arca. Stejný osud stihl i řadu dalších zajatých čs. dobrovolníků. I. prapor 33. sp plnil v bojích u San Dona di Piave nejprve výzvědné úkoly a ve dnech 17.–19. června 1918 se zúčastnil ofenzivy italské armády. Prapor ztratil 21 padlých, 124 mužů bylo raněno a 14 zajatých dobrovolníků nepřítel popravil.

K 17. listopadu 1918 byl ustaven Čs. armádní sbor, složený ze 6. a 7. čs. střelecké divize. 6. divize vznikla přejmenováním a doplněním 11. čs. střelecké brigády. 7. divize měla za základ 12. čs. střeleckou brigádu. V čs. dobrovolnických

jednotkách v Itálii bylo zařazeno 20 000 dobrovolníků, 350 z nich padlo. V době od uzavření příměří v říjnu 1918 do jara 1919 vznikly z čs. zajatců ještě tzv. domobranecké prapory, do nichž vstoupilo 60 000 mužů.

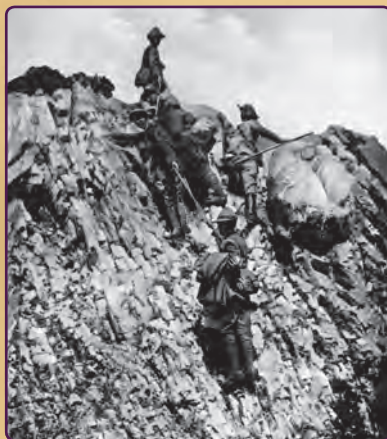
Tři čs. dobrovolníci popravení
v Piavonu u Oderza 16. června 1918
po zajetí rakousko-uherskou armádou

Příslušníci Čs. divize v zákopech na Piavě v červnu 1918

Pomník na hřbitově v Arcu nad původními
hroby popravených legionářů

Čs. výzvědčí v italských horách

VEDOUCÍ STRUKTURY NÁRODNÍHO ODBOJE

Počátek první světové války zastihl české politické prostředí nepřipravené na mimořádné poměry. Orientace se hledala ztěžka a postupně. Ideje důsledného protihabsburského odboje se probojovávaly nesnadno. Část české domácí politiky se prezentovala jako zastánce tzv. prorakouského aktivismu. Ten předpokládal, že mocnářství obhájí svou existenci i po válce. Na zachování věrnosti monarchii podle něho závisela poválečná budoucnost českého národa. Vrchol aktivismu vyjádřilo Prohlášení předsednictva Českého svazu z 31. ledna 1917. Habsburskou říši hájilo jako jedinou akceptovatelnou základnu českého národního života. Vliv aktivismu ale postupně upadal. V protikladu k němu stál negativismus. Jeho zastánci se kvůli protičeským perzekucím zasazovali za pasivitu a vyčkávání, jak válečný konflikt dopadne. Ústředním orgánem pro řízení domácího odboje se stal tajný výbor Maffie. Působit začal v prosinci 1914 po odjezdu T. G. Masaryka do zahraničí. Předsednictvo (původně E. Beneš, K. Kramář, A. Rašín, J. Scheiner, P. Šámal) koordinovalo zpravodajskou odbojovou aktivitu v českých zemích, která postupně prostoupila téměř celý český politický a kulturní život. Perzekuce a zatýkání činnost organizace až do rozpadu monarchie neochromily. Tajný výbor Maffie se od počátku choval protistátně, usiloval o neutralizaci prorakouského aktivismu, udržoval spojení s T. G. Masarykem a podporoval zahraniční odboj. K organizaci náležela ještě tzv. Malá Maffie, zpravodajská a analytická organizace České strany státoprávně pokrokové, a Vojenská Maffie, napojená na vlastence mezi vojenskými činiteli české národnosti.

Jako první politický orgán čs. zahraničního odboje vznikl Český komitét zahraniční (ČKZ). Působil od konce října 1915. Jeho nejdůležitějším činem bylo svolání ze 14. listopadu téhož roku. Koncipoval je T. G. Masaryk po konzultaci E. Beneše s domácími politiky a českými a slovenskými krajanskými organizacemi. Masarykem vedený zahraniční odboj tímto dokumentem vyhlásil otevřený boj Rakousko-Uhersku. Vycházel z přesvědčení, že případná federalizace monarchie na svazek svobodných národů je nemožná. Svolání se dostalo celosvětové publicity.

Z ČKZ se vyvinula Československá národní rada, která vznikala postupně od února 1916. Oficiálně zahájila svou činnost 14. května téhož roku. Sídlna v Paříži a předsedal jí T. G. Masaryk. E. Beneš působil jako její generální sekretář. M. R. Štefánik zastupoval Slováky. J. Dürich byl činný jako místopředseda.

Následně vznikla Odbočka ČSNR na Rusi, v Římě a v USA. Tiskovými orgány ČSNR byly listy La Nation Tchèque a Čs. samostatnost.

Salle de la Réformation v Ženevě.
V této budově T. G. Masaryk prohlásil
6. července 1915 začátek jednotného
odboje vůči Rakousko-Uhersku

Veřejnost v USA byla seznamována
se zájmy a cíly čs. odboje

Prostředky, jimiž čs. odboj působil na mezinárodní veřejné mínění. Zde propagační mapy o čs. odboji v New Yorku

DOVRŠENÍ BOJE ZA NÁRODNÍ A STÁTNÍ SAMOSTATNOST

T. G. Masaryk zahájil zahraniční odboj projevem, jež přednesl 6. července 1915 v Ženevě při příležitosti oslav 500. výročí upálení mistra Jana Husa. Veřejně se vyslovil pro československou samostatnost a rozbití habsburské monarchie. Po příchodu E. Beneše s ním založil Český komitét zahraniční, jenž sdružoval všechny organizace Čechů v cizině. V prohlášení komitétu ze 14. listopadu téhož roku požadoval zcela nezávislý československý stát. Toto vyjádření se napříště stalo závaznou politickou směrnicí komitétu.

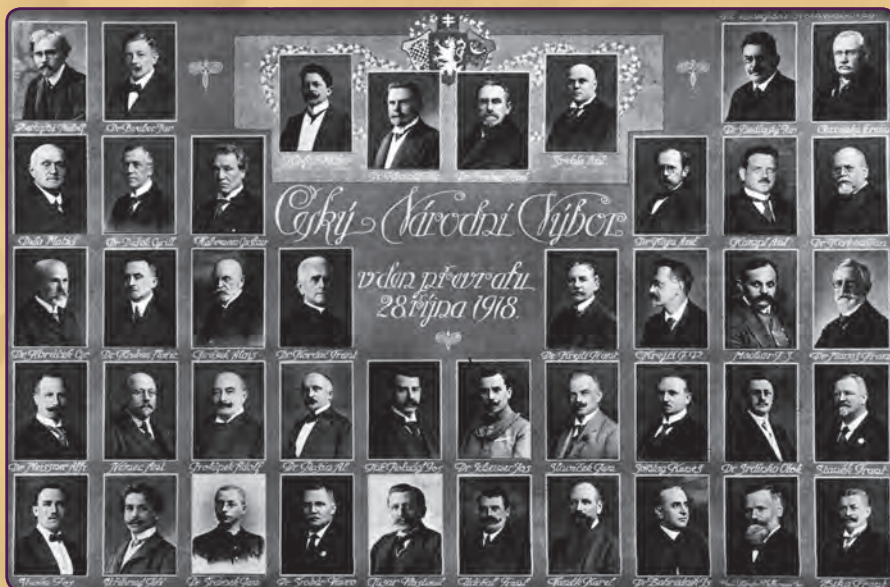
Dohodové velmoci dlouho neřadily rozbití Rakousko-Uherska na menší státní útvary mezi své válečné cíle. Až na jaře 1918, když se Dohoda s konečnou platností přesvědčila, že separátní mír s habsburskou monarchií není možný, došlo k nejvýznamnějším změnám v postojích členů spojenecké koalice. Tyto příznivé okolnosti vedly k tomu, že Čs. národní rada zaznamenávala stále významnější a rozhodující politicko-diplomatické úspěchy.

Francouzská vláda prohlásila právo čs. národa na samostatnost v proklamaci z 29. června 1918. Čs. národní radu veřejně akceptovala za základ příští čs. vlády. Šlo o první diplomatické uznání na nejvyšší úrovni. Později následovala uznání dalších mocností. Velká Británie tak učinila 9. srpna a USA 3. září. Od 14. října vystupovala Čs. národní rada jako prozatímní čs. vláda. Takto ji o den později přijala Francie, 23. října Velká Británie se Srbskem, Itálie 24. října a pak další státy.

Vrcholem čs. zahraniční akce se stalo Prohlášení nezávislosti čs. národa, známé jako Washingtonská deklarace. T. G. Masaryk je předal vládě USA jménem prozatímní vlády 17. října. Deklarace vytyčila základní zásady občanských svobod nového státu a jeho státní systém. Činila tak s odvoláním na demokratické ideály prezidentů USA Abrahama Lincolna a Woodrowa Wilsona.

Doma vyvrcholilo národní osvobození aktem vyhlášení samostatnosti čs. státu. Vyslovil jej Národní výbor československý, jenž převzal státní moc v Praze 28. října 1918. Převod exekutivní moci do rukou místních národních výborů proběhl v následujících dvou dnech na území Čech, Moravy a Slezska s většinou českého obyvatelstva. Slovenské národní hnutí reagovalo na vyhlášení čs. samostatnosti Deklarací slovenského národa z 30. října. Dokument, který charakterizoval slovenský národ jako součást jednotného čs. národa, prohlásil spojení Slovenska s českými zeměmi ve společném

státě. Spojení Čechů a Slováků v samostatném státě bylo schváleno již pittsburskou dohodou ze 30. května 1918. Podrobná konkretizace byla ponechána na rozhodnutí právoplatných zástupců obou národů.

Tablo Českého národního výboru

Cognac 26. prosince 1918. Ministr zahraničních věcí E. Beneš (před tribunou v tmavém kabátě) odevzdává prapor 23. čs. střeleckému pluku

Obecní dům v Praze, sídlo Českého národního výboru

© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2015

